

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 72 Ağustos 2020 & Volume: 13 Issue: 72 August 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TARİH PEDAGOJİ PROGRAMI ÖĞRENCİLERİNİN İDEAL TARİH ÖĞRETMENİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

HISTORY PEDAGOGY PROGRAM STUDENTS' VIEWS ABOUT IDEAL HISTORY TEACHER

Ebru DEMİRCİOĞLU*
Meryem KEKEÇ**

Öz

Öğretmen, eğitim sisteminin en önemli unsurlarından birisidir. Eğitim sisteminin başarısı öğretmenin başarıyla doğru orantılıdır. Bu sebeple eğitim fakültelerindeki eğitim süreçlerinde öğretmen adayları, öğretmenlik mesleğinin nitelikleriyle ilgili yeterli bir eğitim almalıdır. Aday öğretmenlerin öğretmenliğin mesleki nitelikleriyle ilgili aldığı eğitimin yeterliliğini ortaya koymak için onların görüşleri araştırılmalıdır. Öğretmen eğitimi sürecinde adayların öğretmenlik mesleğinin nitelikleri hakkındaki görüşleri bizlere önemli bilgiler sunar. Aday öğretmenlerin öğretmenlik mesleğinin nitelikleriyle ilgili sahip oldukları bilgi ve bilinç seviyelerinin tespit edilmesi, öğretmen eğitimcilerinin eğitim fakültelerindeki derslerin yeniden yapılandırılması konusunda ışık tutabilir.

Bu çalışmanın amacı; Tarih Pedagoji Programı öğrencilerinin ideal tarih öğretmeniyle ilgili görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırma, nitel bir yaklaşıma göre dizayn edilmiş olup veri toplama aracı olarak açık uçlu anket kullanılmıştır. Bu veri toplama aracının hazırlanma sürecinde ilk öncö ilgili literatür incelenmiş ve anket formu hazırlanmıştır. Daha sonra alan uzmanları ve aday öğretmenlerle anketle ilgili pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma sonucunda açık-uçlu anket formundaki sorular üzerinde bazı düzenlemeler yapılmıştır. Açık uçlu anket formunda yer alan maddelerle tarih pedagoji programı öğrencilerinin gözünden, ideal tarih öğretmenlerinin sahip olması gereken mesleki bilgi, beceri, tutum ve değerler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Pedagoji Programı'nda öğrenim gören 75 tarih öğretmen adayı oluşturmaktadır. Tarama yöntemiyle elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgulara göre Tarih Pedagoji Programı öğrencilerinin tarih öğretmeninde bulunması gereken mesleki bilgi ve becerilerin neler olduğu konusunda yeterli bilgi sahibi olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple öğretmen adaylarının niteliklerle bir tarih öğretmeni sahip olması gereken bilgi ve beceriler konusunda sağlıklı bir bakış açısı ortaya koyamadıkları anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İdeal Tarih Öğretmeni, Pedagoji Programı, Aday Öğretmen, Görüş.

Abstract

The teacher is one of the most important elements of the education system. The success of the education system is directly proportional to the success of the teacher. For this reason, the candidates of teachers in the education faculty should receive an adequate education about the qualifications of the teaching profession. Prospective teachers' opinions should be investigated in order to demonstrate the adequacy of the education they receive in relation to their professional qualifications. In the process of teacher training, candidates' opinions about the qualifications of the teaching profession provide important information to us. Determining the level of knowledge and consciousness of the prospective teachers about the qualifications of the teaching profession may shed light on the new structuring of the courses in the education faculties of teacher educators.

The aim of this study reveal is that history pedagogy program students views on the ideal history teacher. The study was designed according to a qualitative approach and an open-ended survey was used as a data collection tool. With the items which included in the open-ended survey form in the view of the students of the history pedagogy program, tried to reveal the professional

* Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, ORCID ID: 0000-0001-8675-5276, ebrudemircioglu@trabzon.edu.tr

** Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi.

knowledge, skills, attitudes and values have to require by the ideal history teachers. The scanning method with obtain data subject to content analysis. The study group consists of 75 teachers candidates who have been educated in Karadeniz Technical University's history pedagogy program in 2018-2019 academic year. According to the findings it is revealed that history pedagogy program students do not have enough information which should be included in the history teacher about the professional knowledge and skills. For this reason, it is understood that these teacher candidates could not put forth a healthy perspective on knowledge and skills regarding a qualified history teacher.

Keywords: Ideal History Teacher, Programme of Pedagogy, Teacher Candidate, View.

Giriş

Eğitim sistemin en önemli öğelerinden birisi öğretmendir (Demircioğlu, Demircioğlu ve Genç, 2014). Öğretmen, toplumun eğitimle ilgili beklentilerini karşılamada ve eğitimin kalitesini arttırmada kritik rol oynar (Kırbaç ve Demirtaş, 2016). Bunun yanında öğretmen, öğretim etkinliklerinden birinci derece sorumlu kişi olarak bilgi, beceri, tutum ve değerlerin bireye aktarımında da önemli görevler üstlenir. Bu nedenle hem nitelikli bireylerin yetiştirilmesi ve hem de sağlıklı bir toplum yaratmak için nitelikli öğretmenlere ihtiyaç vardır (Demircioğlu, 2010).

Bir meslek olarak öğretmenlik, Millî Eğitim Temel Kanunu'nda "Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği" şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca öğretmenler bu görevlerini Türk Millî Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekte yükümlüdürler. Öğretmenlik mesleği, genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973). Öğretmenlik mesleği sadece karşılığında ücreti alınan bir meslek değildir; bu görevi üstlenenler ayrıca sanat icra etmektedirler (Çalışkan, Işık ve Saygın, 2013). Bu sanat, öğretmenlik mesleği niteliklerine dayalı olarak toplumun geleceğini belirlemektedir (Demircioğlu, 2010). Yukarıdaki görev ve sorumluluklar yanında, Türk toplumunda öğretmen aynı zamanda öğrencin-in ikinci velisi olarak görülür.

1982 yılından itibaren ülkemizde öğretmen yetiştirmenin ana kaynağı eğitim fakülteleri olsa da, artan ihtiyaçlar ve değişen politikalar sonucunda fen ve edebiyat fakülteleri mezunlarının yanında, yükseköğretim mezunları da pedagoji eğitimi almaları kaydıyla öğretmen yapılmıştır (Tepeli ve Caner, 2014; Yazıcı, Kalyon ve Dadandı, 2016). Pedagojik formasyon kavramının anlamına bakıldığında, pedagoji kavramı çocukların eğitimine ışık tutan bir kavramdır. Kavram aynı zamanda eğitim yöntemleriyle ilgilenecek süreçte var olan etkinliklerin düzenlenmesi ve yürütülmesi işidir (Demirtaş ve Kırbaç, 2016). Formasyon ise, "mesleki açıdan belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi ve beceriyi geliştirmekte kullanılan araçların tümü" olarak tanımlanmaktadır (Foulquié, 1994'den aktaran: Demirtaş ve Kırbaç, 2016). Yıldırım ve Vural (2014) ise, pedagojik formasyon kavramını alan eğitimi alan kişilere, alan bilgilerinin nasıl öğretileceği eğitimi veren süreç şeklinde açıklamıştır. Pedagojik formasyon eğitimi aracılığıyla öğretmen adaylarına meslekle ilgili belirli yeterlilikler kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Öğretmen eğitimi sürecinin temel unsurlarından birisi olan öğretmen yeterlilikleriyle ilgili ülkemizde yapılan çalışmaların geçmişi çok eskiye dayanmamaktadır. Öğretmen yeterliliklerinin belirlemeye dair ilk çalışmaların ülkemizde 1998 yılında başladığı görülmektedir. Bu tarihte öğretmen yeterlilikleri; "öğretme öğrenme sürecine ilişkin yeterlilikler, öğrencilerin öğrenmelerini izleme, değerlendirme ve kayıt tutma ve tamamlayıcı mesleki yeterlilikler" şeklinde ana başlıklar altında toplanmıştır. Günümüze kadar farklı dönemlerde gündeme gelen yeterliliklerle ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığı pek çok paydaşın da katılımıyla 2017 yılında "Öğretmen Yeterlilikleri" isimli bir eser yayınlamıştır. Eserde güncellenen öğretmenlik mesleği genel yeterlilikleri; mesleki bilgi, mesleki beceri, tutum ve değerler olmak üzere birbiriyle ilişkili ve birbirini tamamlayan üç yeterlik alanı ile bunlar altında yer alan 11 yeterlikten oluşturulmuştur (MEB, 2017).

Şekil 1 Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri

Öğretmenlik mesleği yeterlilikleri, her öğretmenlik alanı için ayrı ayrı belirlenmek yerine genel yeterliklere ilave olarak “alan bilgisi ve alan eğitimi bilgisi” eklenmiş, böylece her alanın yeterliklerini kapsayacak şekilde bütünlük oluşturulmuştur (MEB, 2017). Genel yeterliklerle tutarlı ve ilişkili olan 11 alt kategorideki yeterlilikler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. Alt kategori yeterlikleri

Mesleki bilgi	Mesleki beceri	Tutum ve değerler
Alan bilgisi	Eğitim ortamı planlama	Milli, manevi ve evrensel değerler
Alan eğitim bilgisi	Öğrenme ortamı oluşturma	Öğrenciye yaklaşım
Mevzuat bilgisi	Öğrenme ortamı oluşturma	İletişim ve iş birliği
	Ölçme ve değerlendirme	Kişisel ve mesleki gelişim

Öğretmen yeterlilikleriyle ilgili literatür incelendiğinde, konuyla ilgili farklı çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Bu konuda çalışan Demirel (1998’den aktaran: Şeker, Deniz ve Görgeç, 2004) daha çok mesleki ve kişisel nitelikler üzerinde durmuştur. Şanal, Yeni ve Çelikten (2005) ise nitelikli bir öğretmende bulunması gereken özellikleri; “kişisel, mesleki ve genel kültür özellikleri” başlıkları altında toplamışlardır. Çalışmadaki kişisel özellikler kategorisi altında; öğrencilere karşı açık görüşlü ve objektif olma, ileri görüşlü olma, araştırmacı bir yapıya sahip olma, eğitim teknolojisindeki gelişmeleri yakından izleme, öğrencilerin beklenti ve gereksinimlerini dikkate alma, öğrenci ihtiyaçlarını göz ardı etmeme, toplumsal değişimleri anlayıp yorumlayabilme, yenilik ve gelişmelere açık, kendini sürekli yenileyebilme gibi özellikler bulunmaktadır. Araştırmadaki mesleki özelliklerde ise, eğitim-öğretimde değişik kaynaklardan yararlanma, öğretim sürecini iyi planlama, veli ile iş birliği içerisinde olma, sınıf yönetimi ve zamanı etkili kullanma, güvenilir ve geçerli ölçme değerlendirme araçlarını kullanma ve öğrencilerin gelişim sürecini inceleme yer almaktadır.

Yukarıdaki çalışmaların dışında Arnon ve Reichel (2007), ideal ve nitelikli öğretmende bulunması gereken birinci özelliği kişilik özellikleri (empatik olma, lider olma) olarak görmektedir. Araştırmacılar, konu alan bilgisine sahip olmayı ise kişilik özelliklerine nazaran ikinci sıraya yerleştirmektedirler (Arnon ve Reichel, 2007). Demircioğlu, Demircioğlu ve Genç (2014) ise, öğretimden sorumlu olunan alanın uzmanlığı ve alan bilgisinin öğretimiyle ilgili yeterliliklere vurgu yapmaktadırlar. Diğer bir araştırmada Şeker, Deniz ve Görgeç (2004) nitelikli bir öğretmende bulunması gereken yeterlilikleri sınırlandırmamış ve gerek mesleki gerek kişisel yüzlerce ölçütler olabileceğini belirtmiştir. Sümbül (2006) ise öğretmenliğin genel niteliklerini, kişisel yeterlik; sorumluluk, yaratıcılık, eleştirel düşünme, ekip içinde çalışma, değişim yaratabilme, anlayışlı olma, merhamet, ahlak ve hoşgörü şeklinde tanımlamaktadır. Yukarıdaki araştırmalarda sıralanan yeterliliklerin dışında nitelikli bir öğretmen; geniş bir dünya görüşü ve genel

kültürün yanında iletişime açık, tarafsız, güvenilir, ahlâklı ve demokratik olmanın yanında içinde yaşadığı toplumu tanımalı ve o toplumun dinamikleri ışığı altında görevini sürdürmelidir. Öğretmen adaylarının ideal öğretmen hakkındaki görüşleriyle ilgili saha çalışmaları incelendiğinde, farklı alanlardan bu konuya dair yapılmış çalışmalara rastlanmaktadır (Yılmaz ve Morgil, 1999; Aydoğdu, 2003; Çakıroğlu, Telli ve Brok, 2008; Şahin 2011; Taşkaya, 2012; Çalışkan, Işık ve Saygın, 2013; Ulusoy, 2013; Sarıtaş, 2013; Sezer, 2016).

Öğretmen adaylarının iyi öğretmene yükledikleri nitelikleri araştıran Işıktaş'ın (2015) çalışması sonucunda öğretmenlerde bulunması gereken nitelikler kişisel ve mesleki özellikler bakımından sabırlı, empatik, araştırmacı ve bilgili; mesleki ve yeterlilik boyutunda ise iletişim, teknoloji, değişim ve yeniliğe açık şekilde ortaya çıkmıştır. Taşkaya (2012) ise, öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada nitelikli öğretmeni anlayışlı, kendini sürekli geliştiren, mesleki bilgisi yeterli ve sınıf yönetiminde iyi olan şekilde tanımlamıştır. Diğer bir çalışmada öğretmen algılarına göre etkili öğretmen davranışlarını inceleyen Şahin (2011), şu sonuçlara ulaşmıştır: Öğretmen adaylarına göre nitelikli öğretmen, alanında yeterli bilgi birikimine sahip, bildiklerini öğrencilerine aktarabilen, alanıyla ilgili yenilikleri yakından takip eden, bilgilerini güncelleyen, çevresine ve öğrencilerine model olan, derslerine planlı ve hazırlıklı giren ve sınıfını iyi yöneten kişidir.

Çalışkan, Işık ve Saygın (2013) tarafından yapılan diğer bir çalışmada ideal öğretmen, öğrenciyi anlayan, alan bilgisine sahip, araştırmacı, kendini geliştiren, dersi sıkıcılıktan kurtarıp bol bol örnek veren ve dersi zevkli hale getiren kişi olarak tanımlanmıştır. Ulusoy (2013) ise sınıf öğretmeni adayları ile yapmış olduğu çalışmada, çocuk ve meslek sevgisine sahip, rehber olan, öğrencilerin özelliklerini iyi tanıyan, bildiklerini etkili şekilde aktaran, derse hazırlıklı gelen, yeteri düzeyde genel kültür seviyesine sahip ve sınıf ortamında baskıcı olmayan öğretmenin ideal öğretmen olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğrenci ve öğretmenlerle yürüttüğü çalışmada Çakıroğlu, Telli ve Brok (2008) ideal öğretmeni; rehberlik yapan, güven veren, motive eden, teşvik eden, olumlu ilişki kuran ve öğrencilerden saygı gören kişi olarak tanımlamışlardır. Bir diğer araştırma ise ortaöğretim öğrencilerinin ideal öğretmen algılarını ortaya koyan Sarıtaş (2013) tarafından yapılmıştır. Çalışma sonucunda ideal öğretmen özellikleri "bireysel, meslekî ve akademik özellikler" olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Bu genel özelliklerin dışında öğrenciler ideal öğretmenden açık fikirlilik, ön yargılardan uzak olma ve giyim kuşamıyla örnek olmayı beklemektedirler.

Okul yöneticilerine göre ideal öğretmen niteliklerini inceleyen bir araştırma sonucunda öğretmenlerin, iletişim, öğrenciyle yakından ilişki kurma, planlı çalışma, mesleğini sevme, derslere hazırlıklı gelme, zamanı etkili kullanma, yeniliklere açıklık, özveri ve yeterli alan bilgisine sahip olma gibi niteliklere sahip olmaları gerektiği ortaya çıkmıştır (Sezer, 2016). Yılmaz ve Morgil (1999) ise, fen bilgisi öğretmenlerinin niteliklerini ilgili literatürün ışığında doküman analizine dayalı olarak ortaya koymuşlardır. Çalışma sonucunda fen bilgisi öğretmenlerinin nitelikleri şu şekilde sıralanmıştır; değer geliştiren, disiplinler arası bağlantılar kuran, öğrenciye önder olan, aktif öğrenme ortamı kuran, öğrenimi planlayan ve iletişim becerilerine sahip olabilen.

Yukarıdaki çalışmalar öğretmenlerin daha çok kişisel özellikleri ve kısmen de mesleki niteliklerine vurgu yapmışlardır. Buna karşın öğretmen, öğretmen adayı ve öğrenciler nitelikli öğretmenlerde bulunması gereken öğrenmeyi izleme, program içerik bilgisi, otantik değerlendirme, aile ve toplumla ilişkiler gibi niteliklerden bahsetmemişlerdir.

Ülkemizde lise öğretim programının temel derslerinden birisi tarihtir. Diğer dersler gibi tarih dersleri de nitelikli öğretmenler tarafından yürütülmelidir. Yeterli alan bilgisine sahip olmayan, alan bilgisine sahip olmasına karşın alan eğitimi konusunda istenilen seviyede olmayan tarih öğretmenlerinin sağlıklı öğrenmeler meydana getirmesi mümkün değildir.

Tarih öğretmenlerinin etkili bir öğretim gerçekleştirebilmesi için bazı niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bunlar, "tarih bilgisi, tarih öğretim bilgisi, tarih öğretimi yapılan kurum bilgisi ve genel eğitim bilgisi" olarak sınıflandırılmaktadır (Karabağ, 2002). Tarih bilgisi, tarih bilimi ve tarih konularına ait bilgileri bilmedir. Tarih öğretim bilgisi ise, tarih konularının hangi yöntemlerle nasıl öğretileceği ile ilgili bilgileri içermektedir. Nitelikli tarih öğretmenlerinin sahip olması gereken program bilgisi, öğretilecek tarih konularına göre sınıf düzenlemesinin yapılmasıyla ilgili bilgilerle, öğrencinin bilişsel ve duyuşsal seviyelerine yönelik bilgilere yöneliktir. Genel eğitim bilgisi ise, eğitimle alakalı yenilik, gelişim ve değişimlerin takip edilmesi sonucu elde edilen bilgileri kapsamaktadır. Tarih öğretmenin rolünün şekillenmesinde rol alan diğer bir unsur ise bireysel anlayışlara dayanan unsurlardır. Bunlar; inançlar,

yargılar, yaklaşım ve tutumlardır (Karabağ, 2002).

Nitelikli, etkili ve ideal bir öğretmenin nasıl olması gerektiği konusunda, farklı alanlarda çalışmalara rastlanılsa da tarih öğretmeni adaylarının görüşüyle ideal tarih öğretmeni niteliklerini ortaya koymayı amaçlayan bir araştırmaya rastlanılmamış olup bu çalışmayla alan yazındaki bu boşluğun doldurulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; tarih pedagoji programı öğrencilerinin ideal tarih öğretmeniyle ilgili görüşlerini ortaya koymaktır. Bu çerçevede aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

1. İdeal tarih öğretmenin sahip olması gereken meslek bilgisi ne olmalıdır?
2. İdeal tarih öğretmenin sahip olması gereken mesleki beceriler neler olmalıdır?
3. İdeal tarih öğretmenin sahip olması gereken tutum ve değerler neler olmalıdır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Tarih pedagoji programı öğrencilerinin ideal tarih öğretmeniyle ilgili görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada araştırma sorularını cevaplamak için nitel bir yaklaşım kullanılmıştır. Nitel yolla elde edilen veriler, araştırılan konu hakkında derinlemesine ve detaylı bilgiler elde etme şansı verdiği için (Demircioğlu, 2009) çalışmada bu yaklaşım tercih edilmiştir. Araştırma tarama (survey) yöntemine göre desenlenmiş olup bu çerçevede veriler, açık uçlu sorulardan oluşan bir anket yoluyla elde edilmiştir.

Katılımcılar

Araştırmaya, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Pedagoji Programı'nda öğrenim görmekte olan öğrencilerden 37 kadın ve 37 erkek olmak üzere toplamda 74 öğrenci katılmıştır. Ancak 14 katılımcı herhangi bir bilgi veya düşüncesi olmadığını belirterek anketi doldurmamışlardır. Bu nedenle değerlendirmede 28 erkek ve 32 kadın olmak üzere 60 öğrencinin cevapları dikkate alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmaya katılan tarih pedagoji öğretmenliği programı öğrencilerinin ideal tarih öğretmeni anlayışlarını ortaya koymak amacıyla öğrencilere 4 sorudan oluşan açık uçlu bir anket uygulanmıştır. Anket, nitel bir anlayışla, öğretmen adaylarının fikir ve görüşlerini detaylı ve derinlemesine ortaya koyacak şekilde hazırlanmıştır. Veri toplama aracının hazırlanması esnasında gerekli uzman görüşleri de alınmıştır.

Verilerin Analizi

Açık uçlu sorulardan oluşan anketlerden elde edilen veriler, içerik analizi ile kodlanmış ve bu kodlar nihayetinde kategorileştirilmiştir. İçerik analizindeki temel amaç, verileri kodlar ve temalarla anlaşılır hale getirip yorumlamaktır. Bu yaklaşımda derin bir işleyiş sürecinden geçirilen veriler, okuyucunun anlayacağı şekilde düzenlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Açık uçlu anket sorularının analizi esnasında verilen cevaplar, araştırmacı tarafından tekrar tekrar okunmuş ve bu süreci takiben kod ve kategoriler oluşturulmuştur.

Bulgular

Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Pedagoji Programı öğrencilerinin ideal tarih öğretmeniyle ilgili görüşlerini ortaya koymaya çalışan bu araştırma neticesinde farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Açık uçlu anketle katılımcılara sorulan ilk soru ideal tarih öğretmenin sahip olması gereken mesleki bilgilerle ilgilidir. Tablo 2'de görüldüğü üzere, tarih öğretmenlerinin sahip olması gereken mesleki niteliklerle ilgili öğretmen adayları farklı cevaplar vermişlerdir.

Tablo 2: Tarih pedagoji programı öğrencilerine göre ideal tarih öğretmeninde olması gereken mesleki bilgiler

A) İdeal Tarih Öğretmeninde Olması Gereken Alan Bilgisi

Kodlar	Kız	Erkek	f	Yüzde
Alan bilgisi	Ö2,Ö3, Ö6, Ö9, Ö12, Ö14, Ö17, Ö18, Ö21, Ö23, Ö26, Ö27, Ö30, Ö33, Ö35, Ö37, Ö38, Ö40, Ö41, Ö43, Ö44,Ö45, Ö46, Ö47, Ö49	Ö1,Ö5, Ö7, Ö10,Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö20, Ö22, Ö24, Ö26, Ö28, Ö33, Ö36, Ö50, Ö55, Ö60	43	25,80%
Diğer disiplinlere ilişkin bilgisi	Ö6, Ö14, Ö41, Ö45, Ö46, Ö48, Ö49	Ö1, Ö7, Ö20, Ö22,	11	6,60%
Yerel tarih bilgisi	Ö24, Ö42	Ö56	3	1,80%
Kronoloji bilgisi	Ö11	Ö52	2	1,20%
MEB öğretmen kriterleri bilgisi		Ö10	1	%0,60

B) İdeal Tarih Öğretmeninde Olması Gereken Alan Eğitimi Bilgisi

Kodlar	Kız	Erkek	f	Yüzde
Pedagoji bilgisi	Ö21, Ö23, Ö40	Ö29, Ö33, Ö36	6	3,60%
Yorumlama bilgisi	Ö35,Ö46	Ö7, Ö22, Ö24, Ö28,	6	3,60%
Uygun materyaller seçebilme bilgisi	Ö4, Ö9, Ö17, Ö45	Ö5,Ö13,	6	3,60%
Bireysel farklılık bilgisi	Ö4, Ö14	Ö15, Ö51, Ö58	5	3%
Öğrencinin düşünme biçimlerini geliştirme bilgisi	Ö14, Ö46	Ö7, Ö24	4	2,40%

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere tarih pedagoji programı öğrencilerine göre ideal tarih öğretmeninde olması gereken mesleki bilgiler, alan bilgisi ve alan eğitimi bilgisi olmak üzere iki kategoride toplanmıştır. Katılımcıların %25,80'i ideal bir tarih öğretmenin alan bilgisine sahip olması gerektiğini düşünmektedir. Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının yarısına yakını, ideal bir tarih öğretmeninde öncelikle alan bilgisi görmek istemektedirler. Alan bilgisinin yanında aday öğretmenlere göre, ilişkili olarak görülmek istenen diğer özellikler ise, alanıyla ilişkili disiplin bilgisi ve yerel tarih bilgisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların % 6,60'ı ideal bir tarih öğretmeninde alanıyla ilişkili disiplin bilgisini; %1,80'i ise yerel tarih bilgisini görmek istemektedirler. Öğretmen adaylarının tarih öğretmenlerinde görmek istediği bir diğer nitelik ise alan eğitimi bilgisine sahip değildir. Alan eğitimi bilgisiyle ilgili olarak adayların %3,60'ı ideal tarih öğretmenin pedagoji, yorumlama ve uygun materyaller seçebilme bilgisine sahip olması gerektiği konusunda görüş belirtmişlerdir.

Aday öğretmenlere yöneltilen diğer bir soru ise, ideal bir tarih öğretmeninde bulunması gereken mesleki becerilerin neler olduğudur. Tablo 3'te görüldüğü üzere, tarih pedagoji programı öğrencilerine göre ideal tarih öğretmeninde olması gereken bir dizi mesleki beceri bulunmaktadır. Öğretmen adayları ideal tarih öğretmeninde olması gereken mesleki becerileri, öğrenme ortamı oluşturma becerileri, öğrenme ve öğretme sürecini yönetme becerileri ve diğer beceriler olmak üzere üç farklı kategori altında ele almışlardır.

Tablo 3: Tarih pedagoji programı öğrencilerine göre ideal tarih öğretmeninde olması gereken mesleki beceriler
İdeal tarih öğretmeninde olması gereken öğrenme ortamı oluşturma becerileri

Kodlar	Kız	Erkek	f	Yüzde
Derse uygun farklı yöntem teknikleri kullanma becerilerine sahip olmalı	Ö6, Ö9, Ö26, Ö35, Ö37, Ö38, Ö44	Ö13, Ö5, Ö20, Ö24, Ö25, Ö29, Ö33, Ö36	15	9%
Derse uygun görsel ve işitsel materyalleri hazırlama ve kullanma becerilerine sahip olmalı	Ö6, Ö30, Ö42, Ö49	Ö10, Ö29	6	3,60%
Yaparak yaşayarak öğretme ortamı sağlayacak becerilerine sahip olmalı	Ö6, Ö21,	Ö5, Ö29,	4	2,40%
Milli şuuru ve manevi değerleri oluşturabilecek ortam oluşturma becerisine sahip olmalı	Ö6, Ö16	Ö1, Ö5, Ö10,	5	3%

İdeal tarih öğretmeninde olması gereken öğrenme ve öğretme sürecini yönetme becerileri

Kodlar	Kız	Erkek	f	Yüzde
Dikkat çekici ders anlatabilme becerisi olmalı	Ö2, Ö18, Ö23, Ö43, Ö47	Ö5, Ö20, Ö32	8	4,80%
Öğrenciyi motive edebilme becerisine sahip olmalı	Ö9, Ö21, Ö43, Ö47	Ö20,	5	3%
Verimli ders anlatabilme becerisine sahip olmalı	Ö6, Ö21, Ö50	Ö5, Ö26	5	3%
Konular arası bütünlük sağlayabilecek becerilere sahip olmalı	Ö12, Ö33, Ö44	Ö10	4	2,40%
Sınıfa hâkim olma becerilerine sahip olmalı	Ö9, Ö39	Ö1, Ö36	4	2,40%

İdeal tarih öğretmeninde olması gereken diğer beceriler

Kodlar	Kız	Erkek	f	Yüzde
İfade becerilerine sahip olmalı	Ö6, Ö18, Ö23	Ö13, Ö20,	7	4,20%
Diksiyonu düzgün olmalı	Ö17, Ö18,	Ö22, Ö31,	4	2,40%
Tarihi konuları canlandırabilme becerisine sahip olmalı	Ö11	Ö20, Ö29, Ö53	4	2,40%
Geçmiş ve gelecek arası bağ kurabilme becerisine sahip olmalı	Ö33, Ö40, Ö42	Ö60	4	2,40%

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, aday öğretmenler, ideal tarih öğretmeninin öğrenme ortamı oluşturma becerileri bağlamında öğretmenlerde farklı yöntem teknikleri kullanma (%9), görsel ve işitsel materyalleri hazırlama ve kullanma (%3,60) ve yaparak yaşayarak öğretme ortamı oluşturma becerilerini (%2,40) görmek istemektedirler. İdeal tarih öğretmeninde bulunması istenen öğrenme ve öğretme sürecini yönetme becerileriyle ilgili olarak aday öğretmenler şu becerileri sıralamışlardır; dikkat çekici ders anlatabilme (%4,80), öğrenciyi motive edebilme (%3) ve verimli ders anlatabilme (%3). İdeal tarih öğretmeninde olması gereken diğer beceriler kategorisinde ise katılımcıların %4,20'si ifade becerilerini, %2,40'ı diksiyon becerilerini ve %2,40'ı ise tarihi konuları canlandırabilme becerilerini ön plana çıkarmaktadırlar.

Aday öğretmenlere yöneltilen diğer bir soru ise, ideal tarih öğretmeninde olması gereken tutum ve değerlerin neler olması gerektiğidir. Tablo 4 incelendiğinde tarih pedagoji programı öğrencilerinin farklı değerleri ön plana çıkardıkları görülmektedir

Tablo 4: Tarih pedagoji programı öğrencilerine göre ideal tarih öğretmeninde olması gereken tutum ve değerler
İdeal tarih öğretmeninde olması gereken değerler

Kodlar	Kız	Erkek	f	Yüzde
Milli ve manevi değerler	Ö6, Ö18, Ö34, Ö37, Ö40	Ö1, Ö5, Ö7, Ö28, Ö31, Ö32	11	6,60%
Vatanseverlik değeri	Ö44, Ö48	Ö32, Ö51, Ö52, Ö60	6	3,60%
Atatürk ilke ve inkılaplarıyla ilgili değerler	Ö34, Ö47	Ö29, Ö33, Ö53, Ö60	6	3,60%
Ahlâkla ilgili değerler	Ö23, Ö43, Ö44, Ö46, Ö48	Ö32	6	3,60%

Yukarıda görüldüğü üzere aday öğretmenler, ideal tarih öğretmenin millî ve manevî (%6,60), vatanseverlik (%3,60), Atatürk ilke ve inkılapları (%3,60), ve ahlâkla (%3,60) ilgili değerlere sahip olmaları gerektiğini düşünmektedirler.

Yukarıdaki soruyla bağlantılı olarak ortaya çıkan diğer iki kategori ise ideal tarih öğretmenin öğrencilere yönelik sahip olması gereken nitelikler ve kişisel bazı niteliklerle ilgilidir. Tablo 5 ideal tarih öğretmenin öğrencilere yönelik sahip olması gereken nitelikleri göstermektedir.

Tablo 5: İdeal tarih öğretmenin öğrencilere yönelik sahip olması gereken nitelikler

İdeal tarih öğretmenin öğrencilere yönelik sahip olması gereken nitelikler				
Kodlar	Kız	Erkek	f	Yüzde
Öğrencilere karşı saygılı olmalı	Ö3, Ö6, Ö11, Ö23, Ö26, Ö27, Ö30	Ö7	8	4,80%
Öğrencilere karşı objektif olmalı	Ö12, Ö14, Ö48	Ö5, Ö15	5	3%
Öğrencileriyle empati kurmalı	Ö2, Ö8, Ö9, Ö11, Ö17	-	5	3%
Öğrencilerine hoşgörülü olmalı	Ö4, Ö18, Ö49	Ö36	4	2,40%

Tarih öğretmen adaylarına göre, ideal tarih öğretmeni öğrencilere karşı saygılı (% 4,80) ve objektif (%3) olmalıdır. Bunun yanında tarih öğretmeni öğrencilerle empati kurmalı (% 3) ve onlara karşı hoşgörülü (%3) olmalıdır.

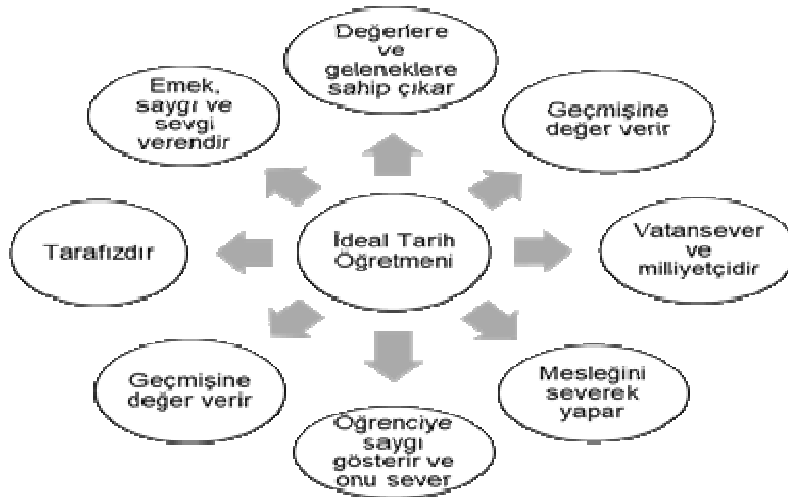
Tablo 6 aday öğretmenler gözünde ideal tarih öğretmenin sahip olması gereken kişisel bazı nitelikleri göstermektedir.

Tablo 6: İdeal tarih öğretminde olması gereken kişisel nitelikler

İdeal tarih öğretminde olması gereken kişisel nitelikler				
Kodlar	Kız	Erkek	f	Yüzde
Güncelliğe önem vermeli	Ö3, Ö4, Ö33, Ö49, Ö41, Ö42, Ö49	Ö15, Ö57, Ö59, Ö60,	11	6,60%
Yenilikçi olmalı	Ö2, Ö6, Ö11, Ö49	Ö50, Ö60	6	3,60%
Mesleğini sevmeli	Ö4, Ö11, Ö45	Ö22,	4	2,40%
Açık görüşlü olmalı	Ö7	Ö13, Ö36, Ö59,	4	2,40%

Öğretmen adaylarına göre nitelikli öğretmen kişisel özellikleri şu şekilde sıralanmıştır; güncelliğe önem verme (%6,60), yenilikçi olma (%3,60), mesleği sevme (%2,40) ve açık görüşlü olma (%2,40).

Açık-uçlu ankette aday öğretmenlere sorulan son soru “araştırılan konu hakkında söylemek istediğiniz başka şeyler var mı?” sorusudur. Tarih öğretmen adaylarının bir kısmı bu soruya farklı cevaplar verirken, adayların çoğunluğu bu soruyu boş bırakmıştır.

Şekil 2: Tarih pedagoji programı öğrencilerinin ideal tarih öğretmenin sahip olması gereken genel nitelikler

Şekil 2’de görüldüğü üzere ideal tarih öğretmenin sahip olması gereken nitelikler en çok tarafsız olmalı (% 9), mesleğini severek yapmalı (% 6), değerlere ve geleneklere sahip çıkmalı (%4.8), vatansever ve milliyetçi olmalı (%4.2), öğrenciye saygı göstermeli ve onu sevmeli (%3.6) şeklinde sıralanmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Tarih pedagoji programı öğrencilerinin ideal tarih öğretmeniyle ilgili görüşlerini ortaya koyan bu çalışmada farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının ideal tarih öğretmenine farklı nitelikler yükledikleri görülmektedir. Aday öğretmenlerin belirttikleri niteliklerden bazılarının 2017 öğretmen mesleği genel yeterlilikleriyle (MEB, 2017) uyum içinde olmasına karşın, bazılarının ise MEB yeterliliklerinin dışında olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma sonucu ortaya konan bulgular aşağıdaki gibidir:

Tarih pedagoji programı öğrencilerine göre ideal tarih öğretmeninde bulunması gereken mesleki bilgiler, alan bilgisi ve alan eğitimi bilgisinden oluşmaktadır. Nitelikli öğretmenlerin sahip olması gereken mesleki bilginin bir boyutunun alan bilgisi olması durumu, benzer çalışmaların sonuçlarıyla paralellik göstermektedir (Taşkaya, 2012). Ayrıca aday öğretmenler mesleki bilgi bağlamında ideal tarih öğretmenin alan bilgisinin yanı sıra alan eğitimi bilgisi konularında da yeterli olmaları gerektiğini savunmaktadırlar. Katılımcıların görüşlerinden elde edilen bu iki kategori 2017 öğretmen mesleği genel yeterlilikleri (MEB, 2017) ile uyum içerisindedir. Fakat 2017 öğretmen mesleği genel yeterlilikleri içerisinde, öğretmenin sahip olması gereken yeterliliklerden biri de mevzuat bilgisi olmasına rağmen çalışmaya katılan adaylar bu konu hakkında herhangi bir görüş bildirmemiştir.

Öğretmen adaylarının ideal tarih öğretmenin sahip olması gereken mesleki becerilerle ilgili görüşleri incelendiği zaman, aday öğretmenlerin bir dizi farklı beceriyi tarih öğretmenlerinde görmek istedikleri anlaşılmaktadır. Bu çerçevede aday öğretmenlerin öğrenme ortamı oluşturma, öğrenme ve öğretme sürecini yönetme ve diğer beceriler olmak üzere üç ana kategori altında görüşlerini ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Öğrenme ortamı oluşturma becerileri kategorisinde, derse uygun farklı yöntem ve teknikleri kullanma, görsel ve işitsel materyalleri hazırlama ve kullanmanın yanında, milli şuuru ve manevi değerleri oluşturabilecek ortam oluşturma becerileri ön plana çıkmaktadır. Elde edilen verilere dayalı oluşturulan bu kategoriler, 2017 öğretmen mesleği genel yeterliliklerine göre (MEB, 2017) öğretilerde bulunması gereken mesleki beceriler ile uyumluluk göstermektedir, fakat katılımcı öğretmen adayları 2017 öğretmen mesleği genel yeterliliklerinde yer alan, eğitim öğretimi planlama becerisi ile ölçme değerlendirme becerilerine ilişkin herhangi bir görüş belirtmemişlerdir. Aday öğretmenler ideal tarih öğretmenin sahip olması gereken mesleki becerilerle ilgili olarak ifade becerileri, düzgün diksiyona sahip olma, tarihi konuları canlandırabilme ve geçmiş ve gelecek arası bağ kurabilme becerilerini ön plana çıkarmışlardır. Ayrıca katılımcıların belirtmiş olduğu, sınıfa hâkim olabilme, görsel ve işitsel materyaller kullanma, genel öğretim, yöntem ve teknik kullanma becerileri Sarıtaş’ın (2013) çalışmasının sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Tarih pedagoji programı öğrencilerine göre ideal tarih öğretmeninde olması gereken nitelikler; milli, manevi ve evrensel değerlere sahip olma, öğretmenin öğrenciye yaklaşımı, tutumu ve tavırları ile kişisel ve mesleki gelişim tutumları olmak üzere üç farklı kategori şeklinde ele alınmıştır. Bu üç kategori, 2017 öğretmen mesleği genel yeterliliklerine göre (MEB, 2017) öğretmende bulunması gereken tutum ve tavırlar ile uyumluluk içindedir fakat öğretmen adayları 2017 öğretmen mesleği genel yeterliliklerinde yer alan iletişim ve iş birliği tutum ve değerleri ile ilgili herhangi bir görüş belirtmemişlerdir. Katılımcıların belirtmiş olduğu “milli ve manevi değerlere saygılı olmalı, vatansever olmalı, öğrencilere karşı saygılı olmalı ve yenilikçi olmalı” şeklindeki tutum ve değerleri literatürde yer alan diğer çalışmalar ile benzerlik göstermektedir (Ulusoy, 2013; Sarıtaş, 2013; Baysal ve Başaran, 2016).

Tarih pedagoji programı öğrencileri, nitelikli bir öğretmende bulunması gereken eğitim öğretimi planlama, ölçme değerlendirme becerileri, öğretmenin hak ve sorumluluklarını bilmesi, otantik değerlendirme, aile ve toplumla ilişkiler gibi tarih öğretmenin sahip olması gereken mesleki nitelikler hakkında bilgi sahibi değildirler.

Öneriler

Elde edilen sonuçlara dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Öğretmen adaylarına, ideal bir tarih öğretmeninde bulunması gereken mesleki bilgilere ilişkili mevzuat bilgisi kazandırılmalıdır.
- Öğretmen yetiştirme sürecinde aday öğretmenlere, ideal bir tarih öğretmeninde bulunması gereken mesleki becerilerle ilişkili olarak, eğitim öğretimi planlama ve ölçme değerlendirme becerisi kazandırılmalıdır.
- Öğretmen yetiştirme sürecinde aday öğretmenlere, ideal bir tarih öğretmeninde bulunması gereken tutum ve değerlerle ilişkili olarak, iletişim ve iş birliği tutum ve değerleri kazandırılmalıdır.
- Katılımcılar ideal tarih öğretmeninde olması gereken mesleki bilgiler, beceriler, tutum ve değerleri belirlerken “beceri, tutum, değer ve bilgi” niteliklerinin ayrımında güçlükler yaşamışlardır. Bu nedenle öğretmen nitelikleriyle ilgili temel kavramlar öğretmen adaylarına öğretilmelidir.
-

KAYNAKÇA

- Arnon, S. ve Reichel, N. (2007). Who is the Ideal Teacher? Am I? Similarity and Difference in Perception of Students of Education Regarding the Qualities of a Good Teacher and of Their Own Qualities as Teachers. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 13 (5), 441-464.
- Aydoğdu, M. (2003). *Ergenlerin Öğretmen ve İdeal Öğretmen Algılarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Başaran, A. ve Baysal, S. (2016). *Öğretmen Adaylarının İdeal Bir Öğretmen Hakkındaki Görüşleri. Eğitim Bilimlerinde Yenilikler ve Nitelik Arayışı*. <http://www.pegemindex.net/index.php/Pati/article/view/9786053183563b.003>
- Çalışkan, M., Işık, A. N. ve Saygın, Y. (2013). Öğretmen Adaylarının İdeal Öğretmen Algıları. *İlköğretim Online*, 12(2), 575-584.
- Çakıroğlu, J., Brok, P. and Telli, S. (2008) Teachers' and Students' Perceptions of the Ideal Teacher. *Education and Science*, (33)149.
- Demircioğlu, İ. H. (2009). Tarih Öğretmenlerinin Tarihsel Düşünme Becerilerine Yönelik Görüşleri. *Millî Eğitim*, 184, 209-239.
- Demircioğlu, İ. H. (2010). *Etkili Öğretmen*. İsmail Demircioğlu (Ed.), Okul Deneyimi ve Öğretmenlik Uygulaması (s. 1-13). Anı Yayıncılık: Ankara.
- Demircioğlu, İ.H., Demircioğlu, E. ve Genç, İ. (2014). *Tarih Pedagoji Programı Öğrencilerine Göre Uygulama Öğretmenleri*. III. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu, Sakarya.
- Demirtaş, H. ve Kırbacı, M. (2016). Pedagojik Formasyon Sertifika Programı Öğrencilerinin Pedagojik Formasyon Eğitimine İlişkin Görüşleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), s. 138-152.
- Işıktaş, S. (2015). Öğretmen Adaylarının İyi Öğretmen Olma ile İlgili Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(4), 119-131.
- Karabağ, Ş. G. (2002). Tarih Öğretmeninin Meslekî Bilgi ve Becerilerini Şekillendiren Unsurlar. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 211-215.
- Millî Eğitim Bakanlığı, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü (2017). *Öğretmen Yeterlilikleri*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Morgil, F. İ. ve Yılmaz, A. (1999). Fen Öğretmeninin Görevleri ve Nitelikleri, Fen Öğretmeni Yetiştirilmesine Yönelik

- Öneriler. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15, 181-186.
- Resmi Gazete. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. No: 1739, Sayı: 14574, Tarih: 24.6.1973
- Sarıtaş, S. (2013). *Ortaöğretim Öğrencilerine Göre İdeal Öğretmen Özellikleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sezer, Ş. (2016). Okul Yöneticilerinin İdeal Öğretmen Niteliklerine İlişkin Bilişsel Kurguları: Repertory Grid Tekniğine Dayalı Fenomenolojik Bir Çözümleme. *Eğitim ve Bilim*, 41(186), 37-51.
- Sümbül, A. M. (2006). Bir Meslek Olarak Öğretmenlik, Mehmet Şişman (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şahin, A. (2011). Öğretmen Algılarına Göre Etkili Öğretmen Davranışları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 239-259.
- Şanal, M., Çelikten, M. ve Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 207-237.
- Şeker, H., Deniz, S. ve Görgen, İ. (2004). İdeal Öğretmen Üzerine Bir Araştırma. *Milli Eğitim*, (164).
- Taşkaya, S. M. (2012). Nitelikli Bir Öğretmende Bulunması gereken Özelliklerin öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 283-298.
- Tepeli Y., Caner M. (2014). Pedagojik Formasyon Programı Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması İle İlgili Görüşleri, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi (EBAD-JESR)*, vol.4, pp.313-328.
- Ulusoy, M. (2013). Sınıf Öğretmeni Adaylarının İdeal Öğretmen ve Mesleki Yeterliklerle İlgili Değerlendirmeleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/4, s.324-341.
- Yazıcı, H., Dadandı, İ. ve Kalyon, A. (2016). Eğitim Fakültesinde Öğrenim Gören ve Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Öz Yeterlik İnançları, Kaygı Düzeyleri ve Öğretmenlik Mesleğine Karşı Tutumları. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1).
- Yıldırım, İ. ve Vural, Ö. F. (2014). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve Pedagojik Formasyon Sorunu. *Journal of Teacher Education and Educators*, 3(1), 73-90.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.